

**Бранд „Финландия”,
или за публичните библиотеки¹ в страната на социалните иновации
Румяна Койчева**

*лисица минава напъряко
по изтънелия лед на езерото
вярвайки в живота си*

Ингер- Мари Аикио

Архетипът

„На ден втори от август 1794г. известни хора създадоха Общество, с други думи заемна библиотека, в град Вааса за развлечение и убиване на времето...”² . Така започва официалното писмо за регистрация до Градския съд в Стокхолм на първия финландски библиотекар. Заемните библиотеки (библиотеки без читални), вдъхновени от идеите на хуманизма, представляват ранен тип европейски публични библиотеки, достъпни за всеки срещу малка регулярна вноска. Финландските се появяват сравнително късно - почти в края на шведското владичество над Финландия, продължило около 600 години. Колекциите, събрани от влиятелни хора, съдържат предимно романи и пиеси, географски карти, атласи, портрети и офорти, природонаучни издания и др. – всичко това най-вече на шведски език, отделни материали на френски и немски, и почти нищо на фински. Доста години по-късно през 1831 г., този път в рамките на Руската империя, новосъздаденото Финско литературно дружество си поставя за цел реформирането на езика, създаването на национална литература, документирането на фолклора, написването на история, историография, научни произведения и речници, и изграждането на финландска национална идентичност. Публикуването на епосите „Калевала” и „Кантелетар”, съответно през 30-те и 40-те години на ХІХв., е съпътствано от бързо развитие на национална литература, отразяваща живота на обикновения човек от финската аграрна култура, което от своя страна създава положителни обществени нагласи по отношение на грамотността³, провокира интереса към четенето, търсенето на отговори в книгите, и дава тласък на изпълнените с препятствия движения за всеобщо образование и публични библиотеки в днешния смисъл на думата... По сходен начин, с интерес към изчистената красота в ежедневието и обикновения беден живот тогава, се развива финландското изобразително изкуство на ХІХвек, което пък повлиява вкуса към красивото, творческото и дизайна в предимно затворения живот на финландските хора.

По назад във времето, още през ХVІІв., подготовката за тези процеси е започната от Лутеранската църква чрез формиране на традиционните ценности на нива общество и семейство, най-важни сред които са ученето, трудолюбието, упоритостта, спестовността, прагматизма, сътрудничеството... Лутеранската църква проповядва грамотността, четенето и индивидуалното развитие като път за директна

връзка с Бога⁴, заема се с ограмотяването на младите хора и като единствена институция, легализираща брачните отношения по онова време, постановява грамотността като условие за сключване на брак. В резултат през 1720 г. над 30 % от финландското население е четящо, а църквата стимулира синовете на фермери като им предоставя кариера в църковната администрация⁵.

Финландия дължи на Лутеранската църква, която по това време е с доминираща позиция и в светските дела, и началото на цялостната рационализация на обществото, например организирането на местното самоуправление, вземането на решения относно практически въпроси като ремонтване на пътища и мостове, а църковните служители и лично се заемат с обучението на хората в нови методи в селското стопанство.

На тази база през XIX в. стъпва Финландското икономическо общество, другият важен актьор в насърчаването на грамотността, образованието и развитието на библиотеките като предпоставки за икономическо развитие и повишаване на общото благосъстояние на предимно аграрното население. На Финландското икономическо общество страната дължи също и идеята за образованието на момичетата като възпитателки на бъдещите поколения, и така през 1860г. при въвеждането на всеобщо началното образование и нелекото създаване на мрежа от публични библиотеки като продължение на училището, представителството на двата пола в училищата и библиотеките се случва съвсем естествено, а през 1906г. Велико княжество Финландия става първата страна в света, в която наред с избирателно право, жените добиват и политически права, т.е. права да се кандидатира за депутати. През 1880г. на географската територия на Финландия има над 2 000 библиотеки, макар и половината от тях притежаващи не повече от 200 тома; 86.3 % от лутераните (повече от 90 % от цялото население) можели да четат, а 12.4% също така и да пишат⁶.

Така архетипът на финландските публичните библиотеки обвързва четенето и образованието през целия живот с идеята за благоденствието на обществото, качеството на живот и удовлетворението на отделния човек, а Финландия, като водеща страна в много сфери на обществения живот днес, не без основание нарежда мрежата си от публични библиотеки сред своите сто най-важни социални иновации.

Библиотеките и потреблението им днес

В края на 2017г. Финландия чества изключителна дата - 100 години от обявяването на своята независимост след 7 столетия лишено от самостоятелна държава. Най-значимото от многобройните събития, посветени на независимостта, е предстоящото откриване на новопостроена Централна публична библиотека в

столицата Хелзинки на стойност 96 милиона евро, която се очаква да приема около 10 000 посетители дневно... Проектът именно за публична библиотека като знак, съчетан с толкова важната дата, е напомняне за славата на Финландия в областта на образованието и недвусмислено я брандира като общество на знанието, култура на четенето и на достъпа до добро образование за всички възрасти, групи и общности. Не мога да не спомена, че наред с възстановяването на Александрийската библиотека и в контекста на разбирането за информационно развитие подобни проекти са въпрос на държавна репутация. Има ги във Виена, Сиатъл, Амстердам, Копенхаген, Тиендзин, но никъде така тясно преплетени с националната кауза и съдба.

Новата библиотека ще добави символен капитал към вече съществуващата богата и всеобхватна мрежа. Колекциите и услугите в мрежата са разнообразни, безплатни и достъпни за всички, а в последните десетилетия Финландия, наред и преди скандинавските страни, излъчва в различни изследвания най-активните в света читателски аудитории. Според статистиката на Националната библиотека на Финландия към декември 2016г., 80% от населението посещава библиотеки. В подобно проучване за 2010 г., над 70% от 13 000 анкетирани са заявили, че библиотеките са подобрили качеството им на живот донякъде или значително, а скорошно изследване за услугите, предоставяни от общините, посочва, че именно библиотечните услуги са източник на най-голямо удовлетворение, като 75% от потребителите са доволни от тях.

Библиотечната система обхваща мрежата на публичните библиотеки, мрежа от изследователски библиотеки, мрежа от университетски библиотеки, мрежа на политехническите библиотеки, Националната библиотека на Финландия, както и няколко специализирани библиотеки. Училищата са отговорни за осигуряване на актуални библиотечни услуги за своите ученици. От началото на финансовата криза през 2008-2009г. насам те поддържат малки училищни библиотеки, но пък си сътрудничат тясно с по-богатите обществени библиотеки, като това сътрудничество е уредено институционално, но се случва до голяма степен спонтанно поради общите цели и традиционно високата отговорност към децата в обществото.

Мрежата на публичните библиотеки се управлява от Министерството на образованието и културата. В последното десетилетие при намаляващ брой на общините, неизбежни финансови рестрикции включително в образованието и културата, и повишени изисквания от страна на потребителите, секторът се реформира като това включва закриване, обединяване на библиотеки и анонсиране на нови форми на обслужване. При население от около 5,5 млн. в страната има 301 библиотеки (по една за всяка община), като повечето от тях имат и филиални библиотеки (437), последните - особено ценни във финландската егалитарна култура

заради близостта си до хората и общностите. Реформата се прави така, че около 70 % от финландците живеят на не повече от 3 км. от библиотека, а 93% на не повече от 10км.⁷. Популярни и модерно оборудвани, 140 мобилни библиотеки с общо около 10 500 редовни спирки допълнително обслужват по-отдалечените райони. Като се добави високото ниво на мрежовост и споделяне, качеството на ресурсите и обслужването, както и мобилността на гражданите, привикнали към дългите разстояния, реформата успешно решава въпроса с достъпа за всеки до информация, продукти и услуги. Открит остава проблемът за библиотеката като място, като социално и публично пространство, като местна агора, което е и акцент в новия закон от 2017.

Колекциите и услугите се считат за част от интелектуалния капитал на страната и са безплатни за потребителите. Авторските права към този момент се обслужват от държавата по друг закон и не засягат библиотеките. Публичните библиотеки получават централно финансиране от Министерството на образованието и културата през общините - около 1% от общинския бюджет за заявените си годишни планове и допълнителни субсидии за ремонтни дейности и прекрояване на пространства при условие, че средствата са необходими за реалното потребление. На фона на политиките на децентрализация в Европа, Финландия настоява за централното финансиране на местните библиотеки като механизъм, който да балансира различията в богатствата на общините, да намали субективния фактор, да осигури поддържането на библиотечните стандарти и равния достъп на общностите, и на всеки отделен човек. Паралелно, национален фонд финансира разнородни библиотечни проектни дейности на състезателен принцип. Тук вече значение имат мениджърските умения, както и инициативността на местните общности.

Тайната: човешки капитал; мрежовост и специализация

Още през 1986г. 133 от 200 финландски депутати подписват предложение за учредяване на комисия за изучаване на бъдещето в рамките на парламента и в диалог с правителството. Когато през 1992г. такава комисия е учредена и формално, тя задължава правителството да определи цели за развитие на обществото и това се прави. През 2000г. Комисията е вече постоянна, има малък бюджет и цел - провеждане на изследвания в областта на футурологията. Фокусът и е върху теми, свързани с динамиките в обществото, глобализацията, развитието на технологиите, управлението на знанието и иновациите⁸. Работата на Комисията от самото начало през 80-те години на миналия век утвърждава страната като култура на търсене и иновации, а със специфичните си изследователски продукти тя е от особено значение за развитието на библиотеките.

Когато се търси тайната на ефективните финландски библиотеки, е добре да се каже, че гарантираното централно финансиране и съдействието на Комисията не

биха били ефективни без вниманието към други фактори. На първо място бих поставила политиките по отношение на човешкия капитал. В библиотечното поле през последните три десетилетия се обсъждат постоянно многофункционалната идентичност на публичната библиотека и съответно изискванията към ангажираните специалисти. В този дух се насърчава отворяне на професията към всички социални и хуманитарни дисциплини като ключ към среда, притежаваща експертиза да анализира бързите промени в обществото и да реагира на тях чрез продуктите и услугите си. Отделно, регионалните библиотеки провеждат обучения в надграждащи и нови умения за всички служители един или два пъти в годината. Ротацията на мениджъри и служители в рамките на общините с цел да се избягва рутината и да се поддържа креативността, е също честа практика. Макар и не особено високо платена, професията е сред уважаваните в обществото, а в контекста на добре поддържаните и уютни библиотеки – и сред желаните.

Другата тайна на финландските библиотеки – ефективността чрез партньорства, коопериране и споделяне на ресурси - се базира на прагматизма и уменията на финландците да си сътрудничат. Между другото, негласното споразумение за сътрудничество между съседи, роднини и съграждани в изпълнение на тежки задачи, свързани със селското стопанство, строителството, мореплаването, а по-късно и с изграждането на информационното общество, има своята история в тежкия път на Финландия. За това сътрудничество финландците имат специална дума в езика си и то е толкова съществено в живота им, че се нарежда сред стоте им най-важни социални иновации⁹.

Най-разпространените библиотечни мрежи са локалните, обхващащи библиотеки в 5–6 близки населени места, споделящи ресурси, услуги и пространства. Често в рамките на тези мрежи библиотеките се специализират в развиване на определени колекции, услуги или пък максимално включващи хората дейности като фестивали, традиционни чествания, местни популярни развлечения и др. Най-голяма в страната е локалната мрежа *Helmet*, която обединява няколко града в регион Хелзинки. Нивото на споделеност на определени колекции там е такова, че се говори за „книги без библиотека”. Така в *Helmet* потребителите могат да поръчват книги от тези колекции във всяка участваща библиотека и да ги връщат в друга, където те остават... Малката филиална библиотека като най-близка до хората се счита за най-важна в полето на публичните библиотеки, за „врата” към богатството на цялата национална мрежа. Няколко национални сайта и редица каталози осигуряват информация и достъп до това богатство, както и възможност да бъде поръчан който и да е материал от всяка точка във Финландия, а библиотечен уеб телевизионен и радио канал споделя новостите в библиотеките, излъчва културни, литературни и детски програми¹⁰.

Иновация и успешно коопериране представлява националната библиотека-хранилище в гр. Куопио. Това е агенция, работеща под ръководството на Министерството на образованието и културата, с цел да съхранява отчислени по усмотрение на персонала материали (обикновено това са книги и др. на повече от 5–10 г.) от обществените и другите библиотеки, и да ги предоставя на всеки един читател от страната при поискване. Така отделните библиотеки освобождават пространства за нови материали, културни и социални дейности като в същото време на национално ниво хранилището запазва достатъчно копия за нуждите на страната.

Мрежова функция изпълнява и финландската библиотека за хора със зрителни увреждания, Селия. На практика това е държавно финансирана специализирана фабрика с библиотека, която произвежда и предлага за ползване литература и други материали (напр. аудиокниги, брайлови книги, електронни книги и др.) в достъпни формати на всички читатели със зрителни увреждания в страната при поискване през публичните библиотеки. От своя страна Централната библиотека в Хелзинки колекционира, съхранява и предоставя за ползване всякакви материали от богатата си многоезична колекция, която е на разположение също през мрежата на публичните библиотеки.

Пример за партньорство и сътрудничество е и Националната цифрова библиотека (NDL), която е в процес на изграждане също под ръководството на Министерството на образованието и културата. Това е проект, който цели да гарантира висок стандарт на съхранение и управление на всички видове материали, свързани с финландската култура и наука, а също така и да осигури лесен достъп до тях днес, и за в бъдеще. Като част от нея Finna е първият модел в световен план за успешно сътрудничество между архиви, библиотеки и музеи чрез обединение на техните богатства. Така и най-малките местни библиотеки, музеи и архиви участват в големия проект чрез дигитализиране на културно наследство и семейни архиви с помощта на местните хора. Finna изготвя и дигиталния вариант на финландското културно наследство за европейската цифрова библиотека Europeana.

Разбира се, във фокуса на темата за сътрудничеството не мога да не поставя традиционните партньорства на библиотеките, особено важни в малкото населено място. Локалната библиотека е в центъра на културния клъстер на селото и малкия град, и е в постоянен обмен с другите организации, предлагащи образователни и културни услуги: самата община, училището, местния музей, младежкия дом, църквата, както и центровете за безработни, осигуряващи обучения по фотография, графичен дизайн, композиране на електронна музика и други приятни занимания, като превенция на престъпността (друга социална иновация). Църквата, наред с органите концерти в малкото населено място, предлага уютни детски центрове и доброволци, които да се грижат за игрите и четенето в свободното време на малките

деца. Обитателите на разположените в центъра на почти всяко село домове за възрастни са сред редовните посетители на библиотеката и събитията в нея, а естественото споделяне на общо дворно пространство на тези домове с детски градини, видимо за случаен посетител, бих добавила също към социалните иновации на Финландия.

От своя страна партньорствата в столицата и в по-големите градове вписват Финландия в друга тенденция, характерна за консумативното общество днес - споделянето на пространства с молове, спортни центрове, социални центрове, хотели, басейни и др. с цел да се стимулира потреблението на библиотеките. Интересно е да се добави, че заради престижа на библиотеките и четенето във Финландия, тези партньорства се оказват полезни и за другата страна, и вече има пример за нова библиотека, построена изцяло с частни инвестиции като част от пространството на мол¹¹.

Разбира се, финландската библиотечна мрежа е от най-активните участници в регионалните северни и в различните европейски и международни мрежи.

Дизайн на услугите и пространствата

Преди около две десетилетия, експерти от държавите на благоденствието, щастието и ефективните библиотеки публикуват съвместно издание, в което, позовавайки се на работи на учени като Бауман и Гидънс, се разработва концепция за подвижната идентичност на публичната библиотека след края на солидността и се представят обърнати към бъдещето библиотечни случаи от скандинавските страни и Финландия. Посланието е просто – местните библиотеки, посветени на своите общности, следва непрекъснато да предефинират целите, ресурсите и услугите си¹². Сред предизвикателствата тогава, авторите посочват еволюиращия потребител и промените в стила му на живот, настъплението на културата на преживяването, новите грамотности, социалната изолация и потребността от принадлежност към общност, улесняването на видимостта на различните културни и социални групи, както и развитието на публичния дебат в библиотеките - гарант за свободата на словото, място, където може да се говори за всичко, което е легално.

Предефиниране на целите и продуктите в северните библиотеки се прави не само при изготвянето на годишните им бюджети, а и през цялата година, и е също компонент от тайната на ефективността им и високото им потребление. Метафора на „финландското“ в подхода към дизайна на услугите е любопитната история на една уникална библиотека. БИБЛИОТЕКА 10 се намира в старата поща в сърцето на Хелзинки, непосредствено до Централната гара¹³. Замислена е от екип от библиотекари. Самото и създаване през 2005г. е експеримент – тя обединява музикален отдел и музикална станция на две библиотеки, библиотека за

информационни технологии и библиотека „Кабелна книга”, осигурява стая за репетиции, сцена за изяви, аудио- и видеостудиа с професионално оборудване за запис и редактиране на звук и изображения, и екип от служители с различна специализация, които да работят с посетителите. Скоро започва да набавя и книжни колекции, посветени на иновации, технологии, музика, пътешествия, фентъзи. Пространството от скромните 800 кв.м. и до днес се разпределя като 20% от него е за колекциите, и 80% за хората. Възможността потребителите да създават, публикуват и представят пред аудитория свои културни продукти, много бързо превръща БИБЛИОТЕКА 10 в най-посещаваната в Хелзинки. В началото е възприемана повече като младежка библиотека. С идеята да достигне до нови групи екипът разширява услугите чрез детски кът, представяне на книги и автори, дискусии по актуални теми, инициативи на граждански организации, политически дебати, клубове за дигитални възрастни, както и добре оборудван малък градски офис за срещи и ползване от стартиращи компании. Историята се развива, когато през 2012 г. библиотечните потребители в Хелзинки получават покана да решат как да използват 100 000 евро от национално финансиране. Във фокус-групите заедно с различни експерти - ИТ специалисти, организатори на фестивали, предприемачи, граждански лидери и др. - потребителите трябва да определят за финансиране няколко авангардни проекта, символизиращи библиотеките на бъдещето. Обособяват се 8 пилотни проекта. Един от най-желаните и най-добре финансираните (на стойност 20 000 евро) е проектът Makerspace в БИБЛИОТЕКА 10, проект, в унисон с политиките на страната за насърчаване на предприемачеството в областта на културните и творческите индустрии. С известно прекрояване на пространството, проектът с новите услуги е обособен в отворената територия на библиотеката, мястото е оборудвано допълнително с модерни технологии и софтуер за навлизаци в креативните индустрии или просто интересувачи се от фотография, филмиране, проектиране, рисуване, анимация, графичен дизайн и др., за начинаещи поети и писатели. Важна част от проекта е и работилницата за потребители, които да ползват на място или да заемат за вкъщи всякакви машини и инструменти за домашни ремонти (подобни проекти стават все по-популярни и в други европейски страни)... Не мога да не добавя, че изграждането на навици за творчество и „правене”, наравно с добиването на знания и умения, е в основата на учебните програми на децата във финландското училище и постиженията им по функционална грамотност. Така например, еднакво важни с класическите дисциплини в средния курс, с цел стимулиране на въображението, интелекта и свободата в мисленето, са и свиренето на музикален инструмент, заниманията с изкуства и занаяти, производството на различни продукти, а справянето с предизвикателствата на ежедневието и суровия климат са в основата на дисциплината „Домашна икономика”, която включва обучения в изготвяне на домакински бюджети, практики по поддържане на домакинство и по избягване на опасности – всичко това в добре обзаведени и поддържани от децата ателиета и сред природата... Днес БИБЛИОТЕКА 10 има

около 2 000 посетители дневно, а в нея може да се види само един седящ библиотекар – този, който насочва потребителите. Останалите на смяна (от общо 28) са в движение и в помощ на създаващите продукти. Овластените потребители са автори на около 80% от събитията и съдържанието, които се произвеждат. Метаиновацията на библиотеката е апробирането на услуги, „пакетирането” на успешните и предлагането им безвъзмездно на интересуващи се библиотеки в страната.

По подобен начин и с разбирането, че публичният сектор следва да служи на публичния интерес, местните библиотеки с помощта на своите потребители предефинират услугите и пространствата си, а даже променят и персонала си, когато е нужно, опирайки се на собствени наблюдения, анализи и статистики, както и на статистиките, изработвани всяка година от Националната библиотека на Финландия. Споменавам промените в персонала по повод разрастването на мултикултурните пространства в градските библиотеки, изискващо нови продукти, услуги и културни медиатори. Така например, една от библиотеките в общината с най-висок процент от имигранти, Еспоо, предлага за тях специфични услуги, включително административни, както и здравна информация, на 13 езика¹⁴. Това става с помощта на персонал и ангажирани доброволци, носители на съответните езици.

Замисълът зад отворената вътрешна архитектура, характерна за повечето библиотеки, е да се даде възможност за лесно прекрояване на пространствата според актуалните услуги и дейности. Така финландските обществени библиотеки са от първите в ХХІв., които се стремят да бъдат различни една от друга като преместват фокуса си от самоцелните колекции към създаване на среда за своите конкретни общности. Важно е да прозвучи тук, че финландското общество приоритизира публичните библиотеки и подкрепя инвестирането на национални и общински ресурси за редовно обновяване и ремонтване на наличните. Повечето сгради са семпли и функционални, задължително светли, топли, стилизирани в характерния северен уют с кътове за наслаждение от четенето или тихи разговори, гостоприемни и вдъхновяващи, популярни сред местните хора като пространства, в които се случват разнообразни инициативи и дейности, всеки е добре дошъл и не на последно място – може да заема и полезни предмети като брайлови четци, ски, екипи за зимни спортове, топки за футбол, градински игри, шевни машини, ремонтни инструменти и др.

Визия

В анализ от 2014г., посветен на бъдещето на публичните библиотеки, са изброени множество предизвикателства, сред които намаляване на общините, самотност и изолация, преместване на населението и услугите в градовете, увеличаващ се брой на предприемачи, работещи вкъщи, разрастващи се мултиетнически общности,

влошаване на грамотността и разбирането на текстове, нарастваща разлика в уменията, отказ от четене на дълги текстове и др.¹⁵ В съзвучие с него и с други анализи новият Закон за публичните библиотеки¹⁶ дефинира най-важните им цели и аспекти на промяна, и влиза в сила на два етапа от 1.1.2017 и от 1.X.2018г. Интерпретирани от Финландската библиотечна асоциация на работна среща с група библиотечни мениджъри и представители на Фондация „Глобални библиотеки-България”, най-важните моменти в Закона изглеждат по следния начин:

- На първо място се откроява ролята на публичните библиотеки за социалното сближаване.
- Затвърждава се безплатното им ползване от всички потребители, граждани или не, на Финландия.
- Подчертават се ролята на библиотеката като място(независимо от добре функциониращите мобилни библиотеки) и нейната физическа достъпност.
- Съкращава се три пъти броят на библиотеките с регионален статут в полза на по-малките.
- Либерализират се изискванията за образование към работещите като позициите се отварят към всички социални и хуманитарни специалности.
- Тъй като част от финансирането се насочва към общностите, библиотеките ще трябва да се състезават за финансиране с другите местни организации, предоставящи сходни услуги.
- Отделно финансиране продължават да получават Националната библиотека, останалите регионални библиотеки и специалните библиотеки.
- 3 – 5 млн. евро от спортни залагания и лотария се предоставят за проекти.

Въпреки че Финландия все още изпитва трудности след епохата на „Нокиа” и финансовата криза в анализите и документите не се говори за пари. Говори се за хора и предизвикателства, за цели и необходими действия и реформи... В средата на XIXв., все още под господството на чужда страна, финландското аграрно общество финансира и изпраща екип от интелектуалци, които да проучат опита на най-развитата в библиотечно отношение държава, САЩ, за да се върнат и да създадат „библиотеки за хората” в родината си. Днес посоката е към Финландия.

1. Терминът „публични библиотеки” възниква преди XIXвек. за да разграничи първите общодостъпни от частните библиотеки. Днес научните и университетските библиотеки, както и националните след определена възраст на потребителя, в повечето страни в Европа също са публични. В тази статия ще използвам термина синонимно на „местни”, „локални” и „градски” библиотеки.

2. Ketonen, A.2012. The Finish Library Museum fosters library and cultural heritage. *Nordic Library Quarterly*, 2: 10-11

3. Лехтонен, Т.2017. „Финското литературно дружество”. В: *100 социални иновации от Финландия*. Състав. И. Тайпале. Прев. Р.Цветанова, Даниел Пенев. Велико Търново: Фабер, 209

4. Campbell, C. 1989.*The Romantic Ethic and the Spirit of the Modern Consumerism*. Oxford: Blackwell, 203

5. Hietala, M. 2001. "Foundation of Libraries in the Historical Context". In: Pkka Makinen/ ed. / *Finnish Public Libraries in the 20th century*. Tampere University Press, 10
6. Hietala, M. 2001. "Foundation of Libraries in the Historical Context". In: Pkka Makinen/ ed. / *Finnish Public Libraries in the 20th century*. Tampere University Press, 11
7. Ministry of Education and Culture, Finland. 2016. *Finland is one of the top countries in the world in the field of library services* :
<http://minedu.fi/documents/1410845/4150031/Library+services/65df0ce2-685f-4c3c-9686-53c108641a5c>, последно посещение на 13.03.2018
8. Катайнен, Ю. 2017. „Комисия за бъдещето”. В: *100 социални иновации от Финландия*. Състав. И. Тайпале. Прев. Р.Цветанова, Даниел Пенев. Велико Търново: Фабер, 34-35
9. Йърпе, Р. 2017. „Тлаки”. В: *100 социални иновации от Финландия*. Състав. И. Тайпале. Прев. Р.Цветанова, Даниел Пенев. Велико Търново: Фабер, 343 – 344
10. Libraries: <http://www.libraries.fi/>; Library Channel: <http://www.kirjastokaista.fi/en/>;
Finna: <https://www.finna.fi/?lng=en-gb>
11. Thorhauge, J. 2010. „Partnerships Generate Innovative Libraries”. In: Larsen, J.(ed.) *Nordic Public Libraries 2.0*. Copenhagen: Danish Agency for Libraries and Media, 83 – 84
12. Thohauge, J. 2010. „Agenda for the New Library ”. In: Larsen, J.(ed.) *Nordic Public Libraries 2.0*. Copenhagen: Danish Agency for Libraries and Media, 7-11
13. Dimitrov, S. 2017. *БИБЛИОТЕКА 10 - динамичният и новаторски, музикален и ИТ център на гражданите на Хелзинки*: https://www.linkedin.com/pulse/библиотека-10-динамичният-и-новаторски-музикален-ит-център-dimitrov?trk=portfolio_article-card_titl, последно посещение на 13.03.2018
14. Thorhauge, J. 2010. „Partnerships Generate Innovative Libraries”. In: Larsen, J.(ed.) *Nordic Public Libraries 2.0*. Copenhagen: Danish Agency for Libraries and Media, 84
15. The Council for Public Libraries. 2014. *The Way Forward for Public Libraries 2016 – 2020*:
<http://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleisten-kirjastojen-suunta-2016-2020-web-en.pdf>
16. Ministry of Education and Culture. 2016. *Public Libraries Act*. Finland:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2016/en20161492.pdf>